

Bryggeriklubbens medlemsblad

Nummer 3
2016

Bryggeriklubben

Föreningen för samlare och bryggeriintresserade.

Klubben bildades 1982 och består av personer bosatta i Norden med ett aktivt intresse för bryggeriindustrin.

Styrelse

Ordförande: Magnus Karlsson,
Kanonvägen 7, 792 96 Våmhus.
Tel: 070-33 07 026

Kassör: Per-Olof Ström,
Trandaredsgatan 99, 507 61 Borås.
Tel: 033-15 52 23, 070-212 52 23

Sekreterare: Björn Sörgaard,
Grinnekullegatan 267, 417 42 Göteborg.
Tel 031-55 61 26

Övrig ledamot och redaktör: Henrik Josefsson,
Barnängsgränd 6, 116 47 Stockholm.
Tel: 070-759 19 35

Övrig ledamot och webbansvarig: Ingmar Strannevik,
Centrumvägen 10, 458 30 Färgelanda.
Tel: 0768-66 12 25

Kontakta styrelsen: info@bryggeriklubben.se
Webbplats: www.bryggeriklubben.se

Föreningens bankgiro: 5304-6942.
Kontonummer i Swedbank: 8032-5 4067844-3

Medlemsbladet utkommer med fyra nummer per år.
Manusstopp: 1/3, 1/6, 1/9 och 1/12

Redaktören har ordet

Hej!

I somras var jag i Vingåker och tittade på det gamla ångbryggeriet och tog några bilder. Nu är det över hundra år sedan bryggeriet stängde, men det är en imponerande byggnad med en färgstark bakgrund. I det här numret av medlemsbladet har jag tittat närmare på historien och framtiden för Vingåkers bryggeri och jag hoppas att ni ska tycka att det är intressant.

I övrigt blev det inga bryggeribesök i Sverige i somras, men jag har ett tips för er som har vägarna förbi Amsterdam. Om ni bara har tid att besöka ett bryggeri, så kan ni hoppa över Heineken och istället ta er till Brouwerij 't IJ. Omöjligt att uttala, men de har en mycket trevlig bryggeripub i en gammal väderkvarn och fantastisk öl. Har ni sedan tid över är Heineken också såklart intressant.

Höstmötet i Stockholm var som vanligt mycket trevligt och det var ett intressant besök på Nya Carnegiebryggeriet. I nästa nummer kommer ett reportage därifrån.

Med vänliga bryggerisamlarhälsningar
Henrik Josefsson

Vingåkers bryggeri – från öl till stål

TEXT OCH FOTO: HENRIK JOSEFSSON

Kör man in i sörmländska Vingåker söderifrån passerar man en ståtlig tegelbyggnad i tre våningar med ett märkligt strutformat torn. För drygt hundra år sedan inrymde huset Vingåkers ångbryggeri, men kampen mot ölbrickandet blev till slut dess fall. Sedan dess har byggnaden haft en rad olika användningsområden, men nu är husets öde ovisst.

Vingåker var från början en medeltida kyrkby med handelsplats och värdshus i anslutning till kyrkan. Åsens marknad, med anor från 1500-talet, hölls här två gånger om året och var känd långt utanför Vingåker. Hit kom affärsmän långväga ifrån för att köpa bygdens produkter, främst Vingåkerstygnerna som var kända för sin kvalitet och Vingåkershumlen som användes för ölbrygning runt om i landet. Fortfarande idag finns en humleranka i Vingåkers kommunvapen.

1862 kom järnvägen till Vingåker och med den framtiden. Västra stambanan binder nu ihop

den sörmländska jordbruksbygden med både Göteborg och Stockholm och för traktens handelsmän öppnar sig plötsligt helt nya marknader. Vingåkers centrum förskjuts från kyrkan och den gamla marknadsplatsen en kilometer söderut till området runt järnvägsstationen och det är här vi hittar Vingåkers centrum idag. 1879 låter handelsmannen Per Eric Lindahl bygga ett ståtligt magasin precis vid järnvägen. Han har nu en plats där han kan lagra traktens jordbruksprodukter för vidare transport längs med stambanan. Den pampiga trevåningsbyggnaden i tidstypisk stil är tänkt att visa Lindahls rikedom och position i samhället. På baksidan

av lagret byggs en strutformad tornbyggnad som används som spannmålstork.

Lagret blir bryggeri

1893 köps Lindahls lager av fanjunkare E Hedberg, som också äger Vingåkers hotell. Hedberg låter bygga om spannmålslagret till ett modernt ångdrivet bryggeri. Tanken är att Hedberg ska kunna servera sitt eget öl på hotellet och inte behöva köpa från grannstädernas bryggerier. I februari 1894 startar produktionen under namnet Vingåkers ångbryggeri och året efter bildas Vingåkers bryggeri AB.

Bryggeriets förste bryggmästare hette Anblad och efter honom tog disponent Rinman över. I bolagets styrelse satt bl.a. kronolänsman C M Wallin och August Kullberg. Bryggeriets öl levererades av två utkörare till den närmaste landsbygden och såldes dessutom direkt vid bryggeriet. Det serverades också på hotellet, på fru Erikssons matservering i samhället samt på gästgiveriet på Åsen vid den gamla marknadsplatsen. 1899 tillverkades 190 000 liter öl och 120 000 liter dricka.

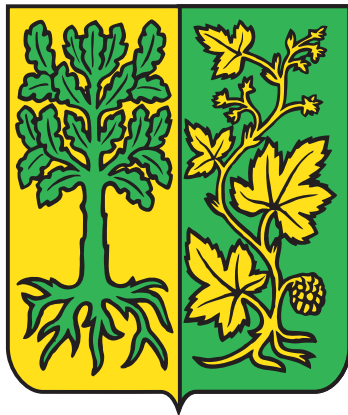
Nu inleds en stormig period i Vingåkers historia. Ölutsänkningen var från början helt oreglerad och den plötsliga ökade tillgången på öl leder till fylleri och rena sjöslag och i samhället drar kampanjer mot dryckenskapen och för skärpta regler igång.

Sjöslag i Lärkparken

Det finns gott om historier om hur ölkonsumtionen ökade i Vingåker åren efter att bryggeriet startade. När vädret tillät höll ölkunderna till i Lärkparken bakom bryggeriet. Från det

strutformade "tornet" på baksidan, som tidigare använts som spannmålstork, hade bryggeriet försäljning och man behövde inte gå många meter för att köpa mer öl. Det berättas

att ölgubbarna slog sig ihop och köpte uppemot hundra flaskor åt gången, för 8 öre halvan. Bryggeriet levererade dessutom öl ut i parken i stora krukor, vilket blev billigare än att köpa buteljerat. Det slutade inte sällan med slagsmål och när situationen sparat ur i Lärkparken slog bryggeriet helt sonika igen luckorna och avbröt försäljningen för dagen.

Ännu idag finns en humleranka i Vingåkers kommunvapen.

Ett annat tillfälle när bryggeriet kunde öka försäljningen var när

det drog ihop sig till marknad på Åsen två gånger om året. Då passade man på att brygga ordentligt och anställa extra utkörare, fem stycken utöver de ordinarie två. I *Vingåkersboken* beskrivs hur det kunde gå till: "Ölflaskorna bars ut i stora korgar på marknadsplatsen, till dem, som hade svårt att komma ifrån sina djur eller sitt affärsstånd. Det största sorgebarnet i detta hänseende under sista delen av 1800-talet var Vingåkers bryggeri.

Då det inte hade så vid kundkrets, gällde det för innehavarna att få ut det mesta möjliga på den närmaste bygden. Detta fullföljdes också fullkomligt hänsynslöst utan minsta tanke på följderna."

Ett stående inslag på marknaden var de så kallade sockenslagsmålen, när Vingåkers slagskämpar gjorde upp med sina motståndare från grannsocknarna. Ofta avbröts inte bataljen förrän det förlorande laget drivits ner i Vingåkersån. Drängstugan på Åsens gård fick tillfälligt fungera som arrest och den var ofta full av de som fått för mycket av innanför västen.

Begränsad utskänkning

Det gjordes olika försök att begränsa öldricket i Vingåker och i Katrineholms Tidning kan man den 22 april 1904 läsa om några vingåkersbors knep för att gå runt reglerna:

”Under marknadsdagar och torgdagar får som bekant öl ej serveras på Vingåkers hotell annat än i förening med ”ordnad måltid” hvilket gör att njutningen fördyras med 15 öre per halvva. Några förhoppningsfulla representanter för det ”unga Vingåker”, omkring ett tjug, beslöt marknadsdagen att undgå dessa förargliga matpengar och köpte sig för den skull biljett till staden Katrineholm med morgonens godståg samt återkommo med middagens personståg med den önskade florslufvan, något som de tillkännagåvo genom diverse skrik och åtbörder. Biljetten kostar 1 kr. 10 öre och ändock ansågo de ”sparsamhetsifrande” gossarne att de vunnit på affären.”

Karl Eriksson, Vretsta, arbetade i bryggeriet, men slutade snart, då han tyckte att det blev för mycket öldricket. Ur Katrineholms-Kuriren.

Det var inte bara ute i samhället som bryggeriet bidrog till den ökade alkoholkonsumtionen.

I en gammal artikel i Katrineholms-Kuriren berättar den förre ölutköraren Karl Eriksson om sin tid på Vingåkers bryggeri. När artikeln skrivs är han en av de sista som finns kvar av bryggeriarbetarna.

Det behövdes stora mängder is till lagerkällaren och man anlätade mycket folk när det var dags att ta in isen. Enligt Eriksson fick de dricka hur mycket öl de ville från bryggeriet. Eriksson minns också att det ingick en liter öl om dagen i lönen för personalen. De drack så mycket de ville på bryggeriet och tog sedan med sig enlitersransonen hem på kvällen.

Till slut tycker Eriksson att det blir för mycket av det goda och han börjar istället som skogsuggare på Åsens gård. Han får gå ner rejält i lön, 1:25 för tre alnar ved, men det tycker han att det är värt för att slippa all öl.

Den nya maltskatten 1903 och begränsningarna när det gäller ölförsäljning som klubbas igenom två år efteråt gör att det blir svårare att driva bryggeri. 1905 försöker ägarna sälja byggnaden till ett andelsmejeri, men affären blir aldrig av.

Nyktterhetskampen hårdnar

I början av 1900-talet hårdnar kampen mot drickandet och nyktterhetsrörelsen samlar allt fler medlemmar. Efter att i mitten av 1800-talet ha förespråkat öl som ett bra alkoholsvare alternativ till det förhatliga brännvinet, vänder man sig nu även mot öldricket och bryggerierna. Som ett alternativt alkoholfritt nöje startar IOGT i Vingåker 1906 en biograf, som fortfarande är i bruk och därmed är Sveriges äldsta. Vingåkers bryggeri blir en av den lokala nyktterhetsrörelsens huvudfiender.

Personalen på Vingåkers bryggeri vid slutet av 1890-talet. Från vänster: öldragare Karl Eriksson på väg med 300 flaskor öl till hotellet, bokhållare Edvard Larsson (Bryggar-Lasse), ölutkörare Widén, buteljsköljerskorna Maria Wiborg och Gertrud Pihl. Sittande vid tunnan: disponent Rinman, Vingåkers hotells innehavare fröken Tideman och stations-skrivare Dahlberg. I bakre raden till vänster i bild: Karl Nilsson, Karl Ekberg och Emil Persson (Stor-Emil). Sittande till vänster i bild: lagerförman Karl Bergström och bryggmästare Karl Edkvist. Mitt i bild hunden Rolf.

Vingåkersborna börjar tröttna på fylleslagen kring bryggeriet och på marknadsplatsen och allt fler anser att bryggeriet profiterar på den sociala misären. Det bjuds in till möten om "ölutskänkingsfrågan", t.ex. på Missionsförbundet, där en av de tongivande församlingsmedlemmarna är grosshandlaren Josef Köhler. Köhler är mycket aktiv i nykterhetsfrågan och när bryggeriet bjuds ut till försäljning igen ser Köhler sin chans att slå två flugor i en smäll. Hans expanderande handelsverksamhet behöver ett lager, gärna nära järnvägen, och på köpet kan han slå till mot fylleriet genom att helt enkelt stoppa ölbryggningen. Sagt och gjort, 1910 köper Köhler bryggeriet och lägger omgående ner öltillverkningen, men behåller vatten- och läskedrycksproduktionen.

Efter drygt 15 år är det slutbryggt i Vingåker – för den här gången. Att ölet slutar flöda välkomnas av många vingåkersbor och Köhler hyllas som en lokal hjälte i kampen mot fylleriet.

En del av efterfrågan kommer framöver att tillgodoses av bryggerierna i Örebro och Katrineholm, men fylleslagen i Lärkparken upphör och de värsta våldsamheterna på Åsens marknad mattas också av när ölet slutar flöda obegränsat.

Bryggeriet blir lager igen

I längden visar det sig vara ohållbart att driva en renodlad läsk- och vattenfabrik, speciellt när konkurrensen från bryggerier med kompletta sortiment på grannorterna hårdnar. Det håller i några år, men 1913 upphör dryckesproduktionen helt på Vingåkers bryggeri.

Byggnaden används istället de närmaste 44 åren som kontor och lager för Bröderna Köhlers firma. Fortfarande kan man ana "Bröderna Köhlers magasin" målat på byggnadens norra fasad.

Omfattande renoveringsbehov

1957 köper plåtbearbetningsföretaget Silver och Stål AB byggnaden för att använda den som magasin och försäljningslokal. I en artikel i Katrineholms-Kuriren från samma år kan man läsa hur de som gjorde ombyggnationen hittade en pilsnerflaska med Vingåkersetikett

gömd inne i en dubbelvägg, som en hälsning från bryggeritiden.

Det är idag fortfarande Silver och Stål som äger det gamla bryggeriet, men verksamheten är nu flyttad till modernare lokaler i anslutning till den gamla tegelbyggnaden, eftersom den numera är i relativt dåligt skick. Den pampiga snart 140-åriga byggnaden har farit ganska illa, när byggen i närheten orsakat sättningar i marken. På flera ställen vittrar teglet sönder och det har bildats sprickor i fasaden.

Silver och Stål fick bidrag från länsstyrelsen för de mest akuta behoven – att laga det läckande taket och en del av sprickorna – vilket gjordes 2011, men det krävs fler omfattande renoveringar för att byggnaden ska kunna bevaras för framtiden. Och den här typen av arbeten, med traditionella material och metoder, är kostsamma. Länsstyrelsen gav 700 000 i bidrag och Silver och Stål sköt till lika mycket.

Framtidsplaner

Med taket lagat har förfallet bromsats för tillfället, men för att kunna få ytterligare bidrag till resten av renoveringen så att byggnaden kan räddas till eftervärlden krävs en plan för vad byggnaden ska användas till. Vingåkers kommun har besökt Silver och Stål och tittat på byggnaden för att se vad man kan använda det gamla bryggeriet till, men det har ännu inte lett till något.

Byggnadsinspektör Tony Ljungberg på kommunen menar att ett nytt bryggeri är ett exempel på en verksamhet som skulle göra att byggnaden får en själ igen. ”Det vi vill främst med byggnaden är att få ett svar om möjlig användning från Silver och Stål. Då blir det lättare att söka bidrag för renovering än om man inte vet vad som ska vara i byggnaden. Men en möjlig användning skulle kunna vara företagscentrum för små företag där även ett mikrobryggeri skulle kunna inrymmas”, säger Tony Ljungberg.

Lars-Erik Lejondahl, vd på Silver och Stål, tror att det går att hitta verksamheter som skulle passa i det gamla bryggeriet. ”Man skulle ju till exempel kunna tänka sig ett kontorshotell. Med läget vid järnvägen är ju Stockholm bara knappt en och en halv timme bort”, menar Lejondahl.

Bo G Svensson, biträdande länsantikvarie på Länsstyrelsen i Södermanlands län, säger att nyckeln till byggnadens överlevnad är att man hittar en användning för den så att det framtida underhållet säkras. ”Det är ju en mycket intressant byggnad och vi är intresserade av att den får en verksamhet. Om man hittar ett användningsområde tror jag det kan bli aktuellt med ytterligare renoveringsbidrag”, säger Svensson.

Nu är det bara att hoppas att alla aktörer kan enas om ett användningsområde så att byggnaden kan räddas. Och vad skulle passa bättre än ett nytt bryggeri?

Snart bryggs det igen i Vingåker

Hur det än går med det gamla ångbryggeriet, så skrivs just nu nästa kapitel i Vingåkers bryggerihistoria en dryg mil därifrån. Framåt sommaren 2017 kommer Lövåsen Bryggeri AB att dra igång sin verksamhet i nedervåningen i den gamla kvarnen i Läppe vid Hjälmarens strand i Vingåkers kommun. Det är kompanjonerna Morgan Larsson och Tomas Olausson som väcker bryggandet till liv på orten igen. Hittills

har de haft sitt bryggande som ett sidointresse, men nu har de alltså hittat en lokal för att kunna dra igång kommersiellt, till en början i liten skala.

”Vi kommer att börja med en ljus ale, inte för humlad men med mycket smak. Det får inte stinka humle” säger Morgan Larsson. Efter den ljusa alen planerar man ytterligare sorter. Planen är att tillsammans med lokala krögare ta fram recept på specialöl och tanken är att det även kommer att vara möjligt att besöka bryggeriet i grupper och vara med och brygga sitt eget öl.

Morgan Larsson känner mycket väl till Vingåkers gamla bryggeri och är inte främmande för att någon gång flytta in där: ”Det skulle vara riktigt häftigt! Vi får väl se när vi växer ur

kvaren om några år”, säger han. Så vem vet? Om allt faller på plats kanske cirkeln sluts och Vingåkers ångbryggeri kan återuppstå i någon form. ■

SKRIFTLIGA KÄLLOR:

Vingåkersboken Del 1, Vingåkers hembygdsförening

Bröderna Köhlers magasin, byggnadshistorisk utredning, Norman arkitektkontor AB

Bryggerier i Sverige, Staffan Nilsson

Artiklar från *Katrineholms-Kuriren*

Stort tack till Västra Vingåkers hembygdsförening, samt till Henrik Unnerbrant och Magnus Karlsson för bilder på etiketter.

På etiketterna serverar en kulla i Vingäkersdräkt en butelj av bryggeriets öl på en bricka. Ovanligt nog så avbildar etiketterna bryggeriet från två håll. Dels den norra fasaden som vetter mot järnvägen, dels den södra med den karaktäristiska tornbyggnaden med strutformat tak. På en del av etiketterna har tornet mystiskt nog helt andra utformningar, men det finns inget som tyder på att tornbyggnaden sett ut på något annat sätt än den gör idag.

**17% av alla
läskedrycker
köps av
tonåringar...**

satsa på

ungdomens läskedryck

